

Dôchodkový systém

Obsah

- Filozofický úvod
- 2 hlavné prístupy
- Starnutie populácie v Európe a špeciálne na SKu
- Slovenský dôchodkový systém
- Návrhy riešení pre penzijný systém

Filozofický úvod

- Prečo vôbec existuje dôchodok?
- Nestačí sociálna dávka pre seniorov?
- Treba vyplácať pozostalostné? A čo invalidi a siroty?
- Morálny hazard (obzvlášť pri starnutí populácie)
- „Lepšie byť bohatý a zdravý...“ (redistribúcia)
- Solidarita verzus zásluhovosť
- Spoločenské očakávania

História a rôzne prístupy

Bismarck – prvý premiér Nemeckej ríše
Priebežný systém (všetko sa hneď
prerozdeli, náš 1.pilier)
Dôchodkový vek 70 rokov, keď
očakávaná dĺžka dožitia 45 rokov

Jose Pinera (Čile)
Ekonom z skupiny „Chicago Boys“,
minister práce pod Pinochetom
Sporiaci/kapitalizačný systém (každý si
šetrí pre seba, náš 2.pilier)

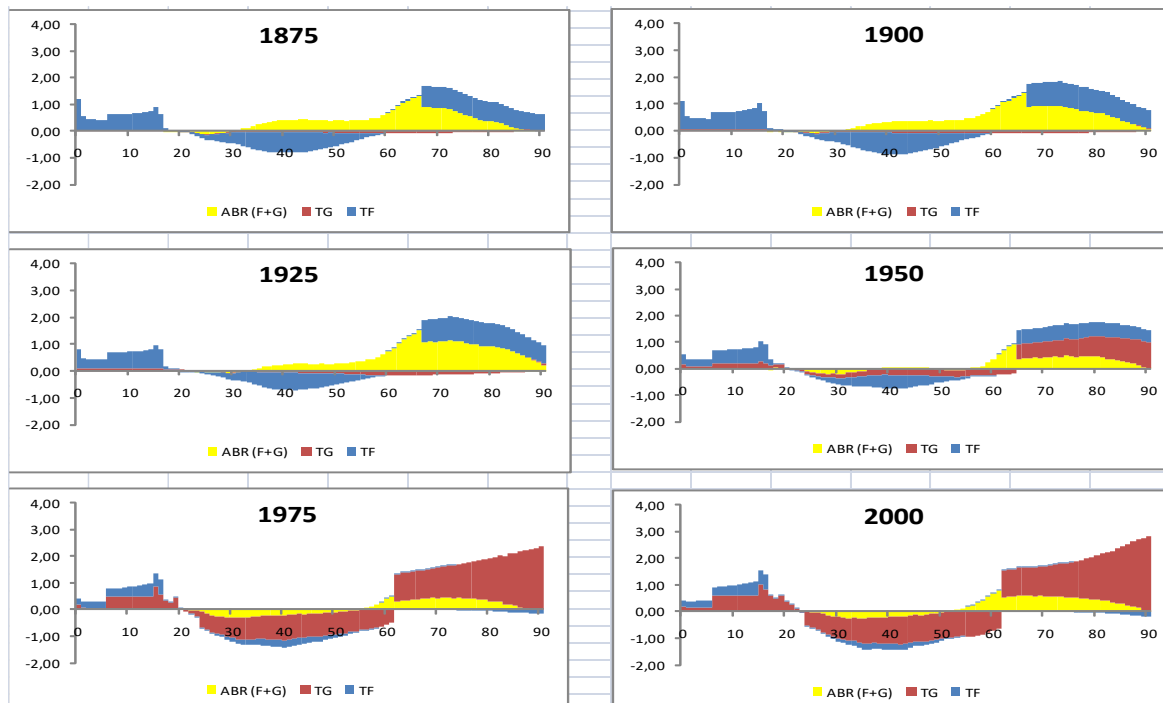
Prečo mať oba piliere

Priebežný pilier – **riziko SK ekonomiky**
(zamestnanosť, výška platov – z toho sa platia odvody),
SK demografia

Sporivý/kapitalizačný pilier – **riziko globálnej ekonomiky** (akciové/dlhopisové trhy), globálna demografia

= diverzifikácia rizika, vrátane politického rizika („vojna“ medzi starými a mladými sa znižuje zavedením 2.piliera)

Švédske riešenia

Šetrenie peňazí na starobu

Redistribúcia v rámci rodiny

= súkromný systém

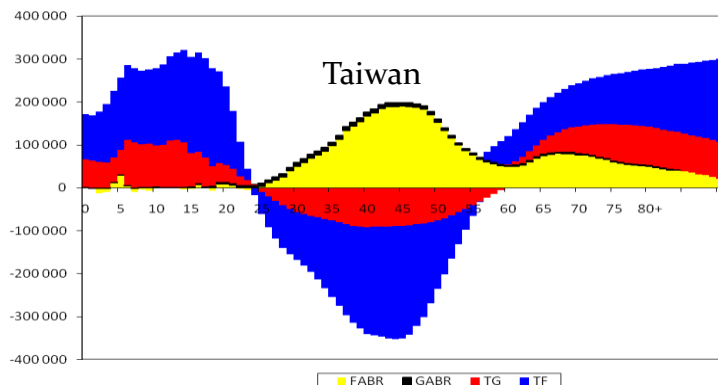
a neskôr od 50.rokov:

Štátny dôch. systém

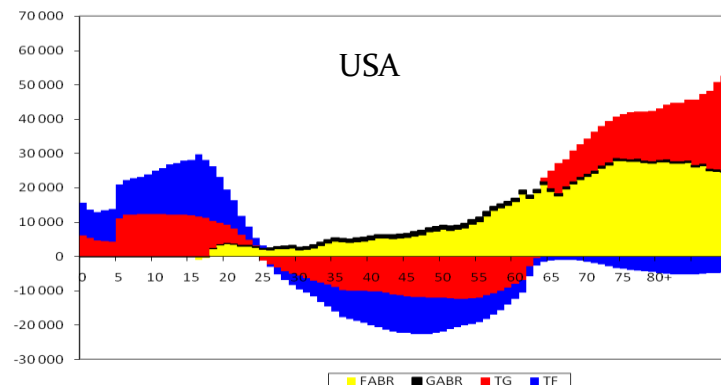
Zdroj: švédske národné transferové účty

Rôzne modely, rôzne nepísané pravidlá

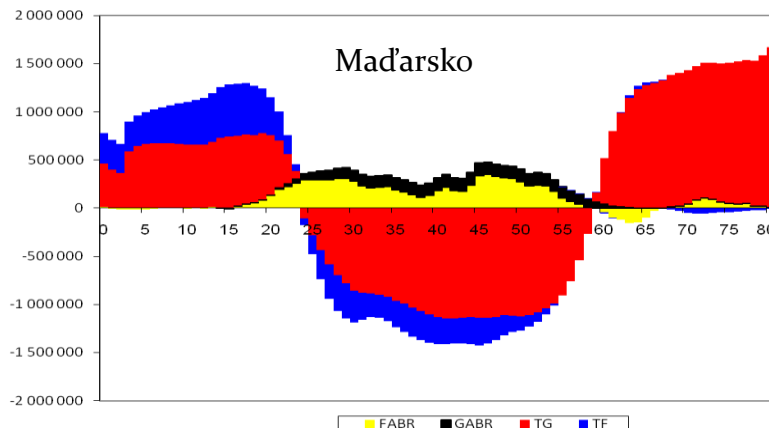
všetky 3 zložky silné, vrátane rodiny

dôchodcovia sa starajú o deti ☺

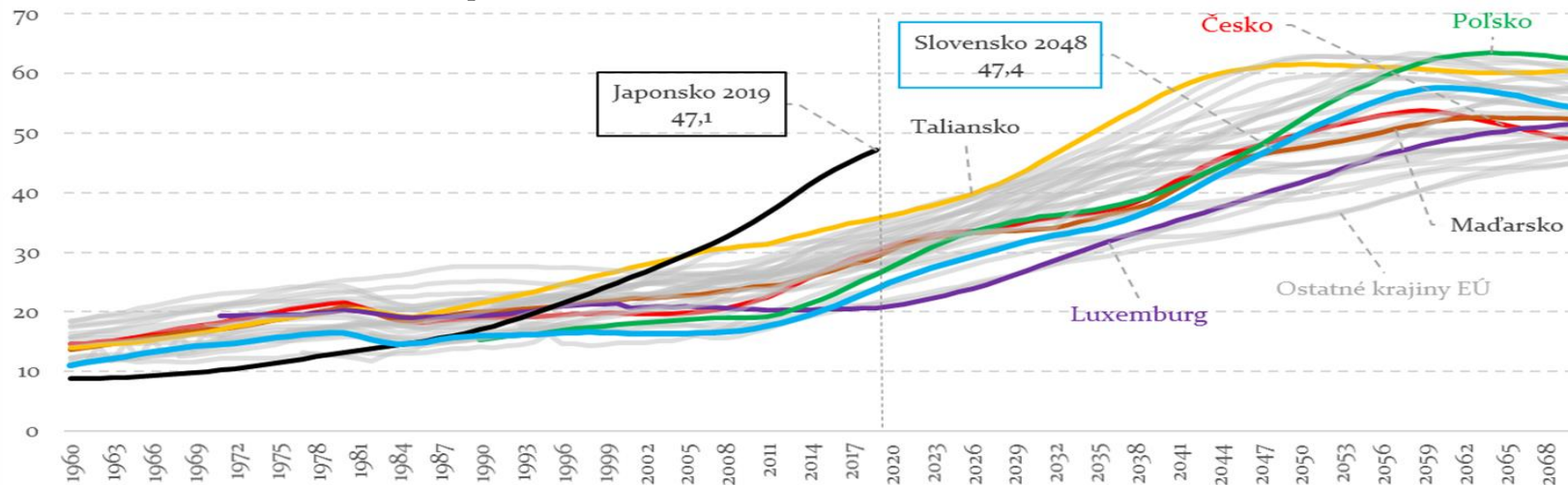

skoro všetko štát

Starnutie populácie v Európe

Závislosť v staršom veku v Európe (Eurostat)

graf „hokejka“ – hodnota 20% znamená, že 5 ľudí v aktívnom veku pripadá na 1 seniora
zvýši sa cez 50%, tzn. menej ako 2 aktívni k 1 seniorovi

ak menej detí - problém má štátny 1.pilier

chudobné štáty - dieťa je aj investícia na dôchodok (rodiny s 5 deťmi)

bohatšie štáty - 2 deti a chceme pre nich modré z neba

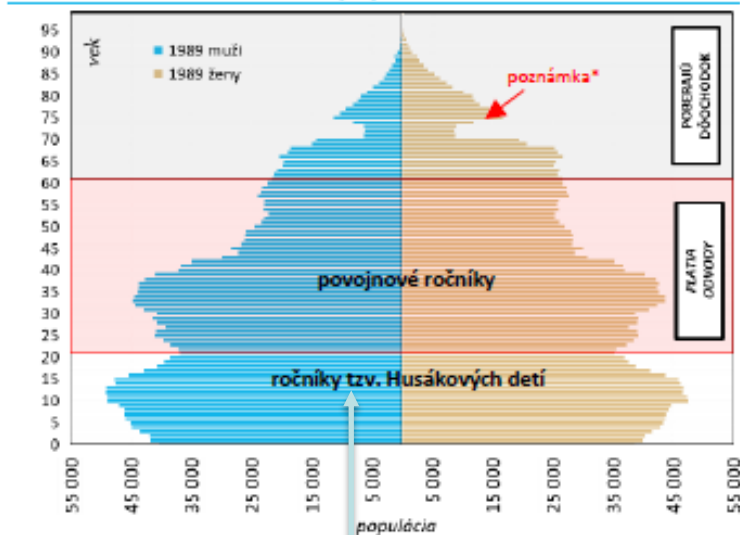
dočasný faktor v našich štatistikách – prvé dieťa v minulosti vo veku 18, dnes vo veku 25 ?

(škandidske krajiny - lepšie služby pre deti, trochu vyššia pôrodnosť)

aj keby sme zvýšili dnes pôrodnosť na 3 deti, stále bude problém najbližších 20-30 rokov

Demografia v SR (1)

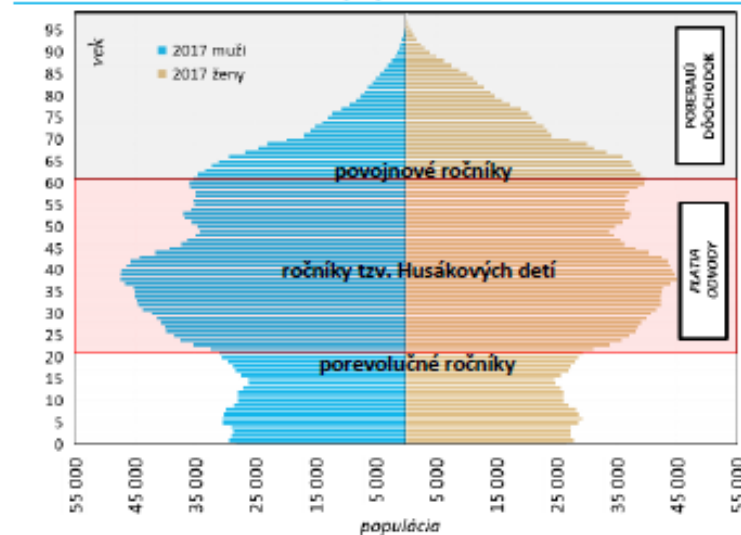
Graf 4: Veková štruktúra populácie v roku 1989

Zdroj: ŠÚ SR

*ročníky „nenarodených“ dětí okolo roku 1918 vplyvom prvej svetovej vojny a pandémie španielskej chrípky.

Graf 5: Veková štruktúra populácie v roku 2017

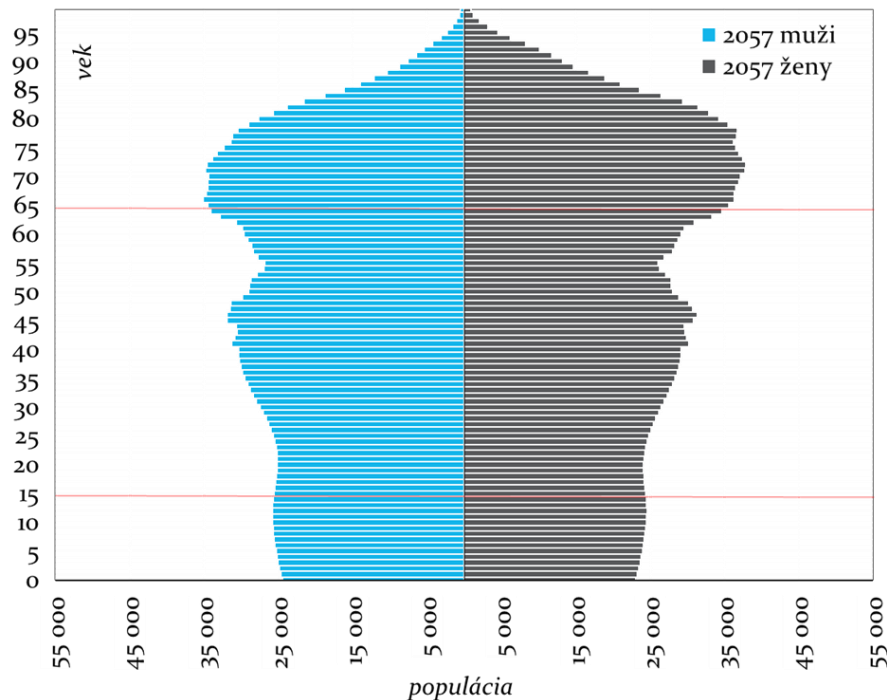

Zdroj: ŠÚ SR

Zdroj: RRZ

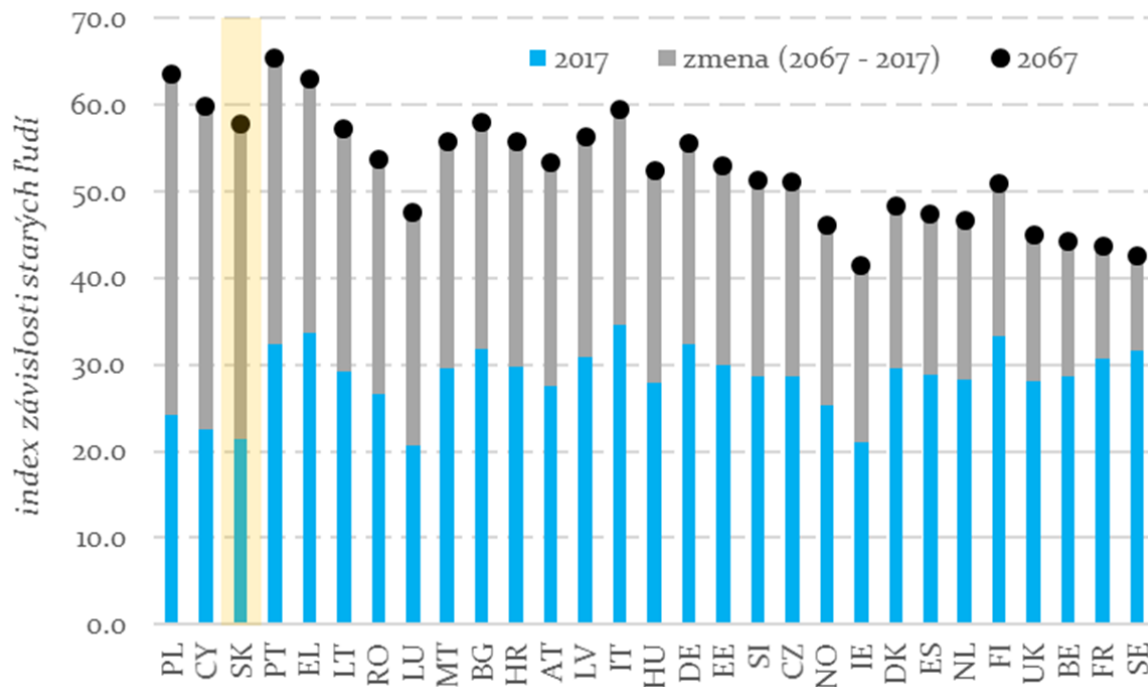
„Pyramída“ - priebežný pilier funguje bez problémov

Demografia v SR (2)

To už nie je pyramída, priebežný pilier má problém

Demografia v SR (3)

Slovensko mladé, ale veľmi rýchlo bude starnúť

Zdroj: RRZ

Čo to znamená ?

- Nárast nákladov na dôchodky, zdravotníctvo a dlhodobú starostlivosť
- Zložité riešenia: politiky trhu práce, riadená migrácia, **štrukturálne reformy**, **zníženie verejného dlhu**, inovácie, atď.
- Politicko-ekonomický rozmer: mediánový volič bude mať 50 rokov

Slovenský dôchodkový systém

Štyri piliere:

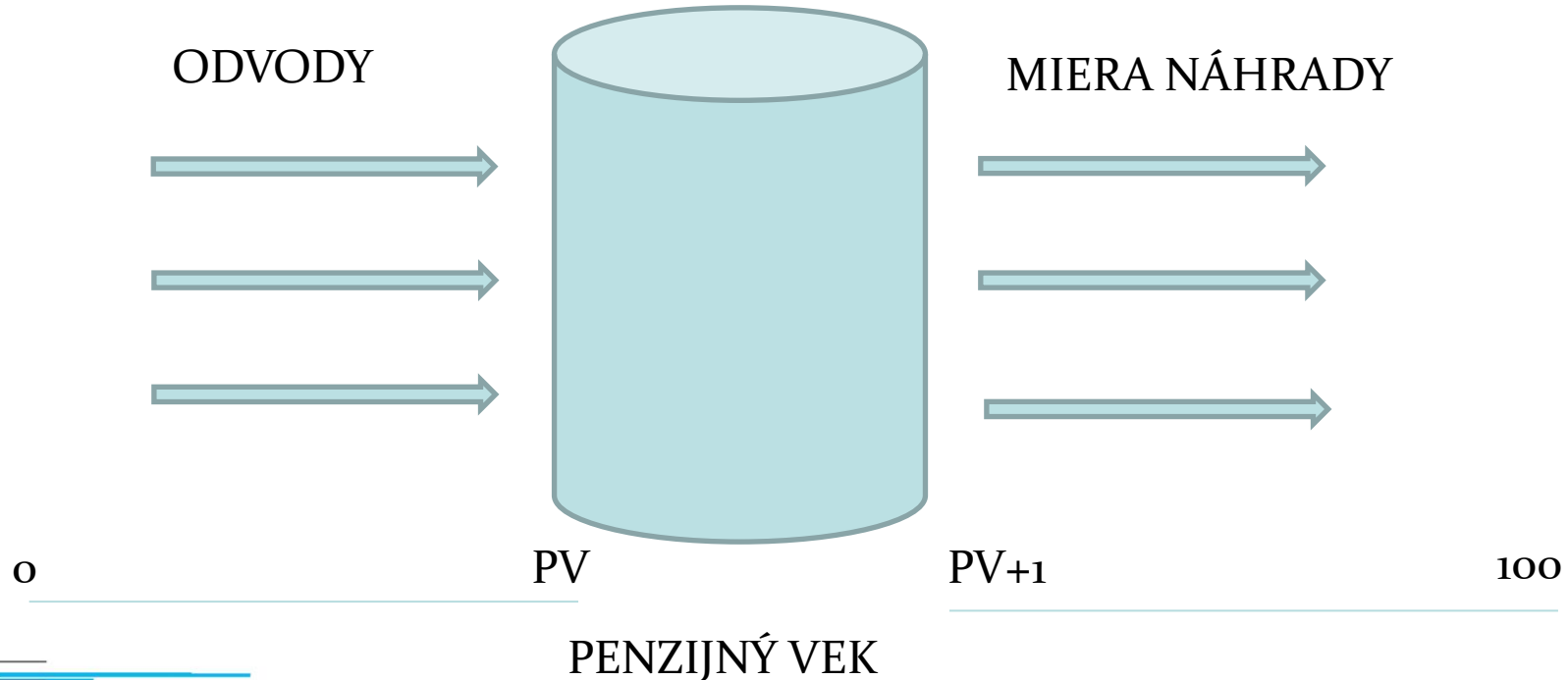
- „Nultý“ pilier – sociálne dávky
- Prvý pilier – priebežný systém
- Druhý pilier – kapitalizačný
- Tretí pilier – dobrovoľné, štátom podporované sporenie

Existuje špeciálny systém sociálneho zabezpečenia pre ozbrojené zložky (policajti, vojaci, atď.)

Prvý pilier: priebežný systém

Základná trilema

3 kľúčové parametre: 1/koľko vyberáme odvodov, 2/aké vysoké sú dôchodky (miera náhrady) a 3/kedy máme nárok na dôchodok

Základné parametre

- Odvody zamestnanec:
- 4% starobné poistenie
- 3% invalidné poistenie
- Odvody zamestnávateľ:
- 14% starobné poist. (z toho 5% do 2. piliera)
- 3% invalidné poistenie
- 4,75% rezervný fond
- Max. vymeriavací základ:
- 7-násobok priemernej mzdy
- Iné:
- vianočné a trináste dôchodky

Výpočet dôchodku:

- $ADH \times POMB \times roky$
- OMB sa zohľadňuje len do 3-násobku priem.mzdy, koeficienty solidarity

Dôchodkový vek:

- Postupný nábeh na 64 rokov (strop – odstránený z ústavy)

Indexácia:

- O dôchodcovskú infláciu

Dôchodky – dnešné nastavenie vs. najvyspelejšie krajiny sveta

Akú máme výšku dôchodkov voči platom pri porovnaní s najvyspelejšími krajinami?

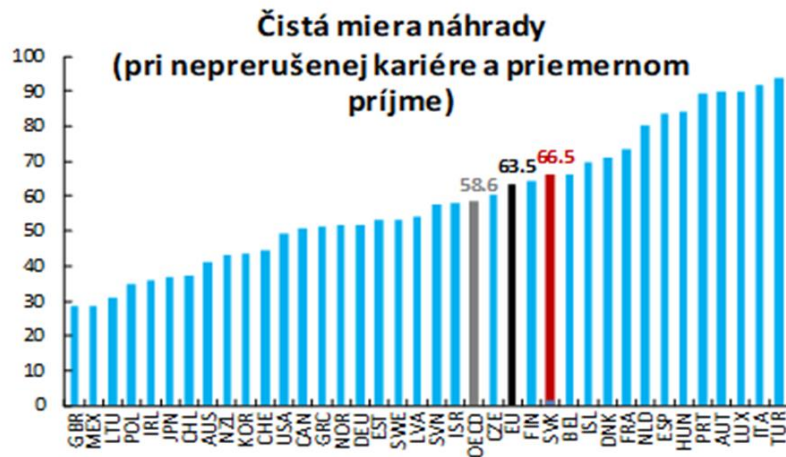
- Porovnajme si relatívnu výšku dôchodkov (voči platom) a dĺžku ich poberania

Porovnajme si priestor dodatočného financovania tradičným kanálom (odvody z pracovnej sily), nakoľko dlhodobá udržateľnosť (tj, dodatočné deficitné financovanie dôchodkov) už dnes v pásme vysokého rizika

Prognózovaná výška dôchodkov (voči platom)

mierne nadpriemerná podľa OECD

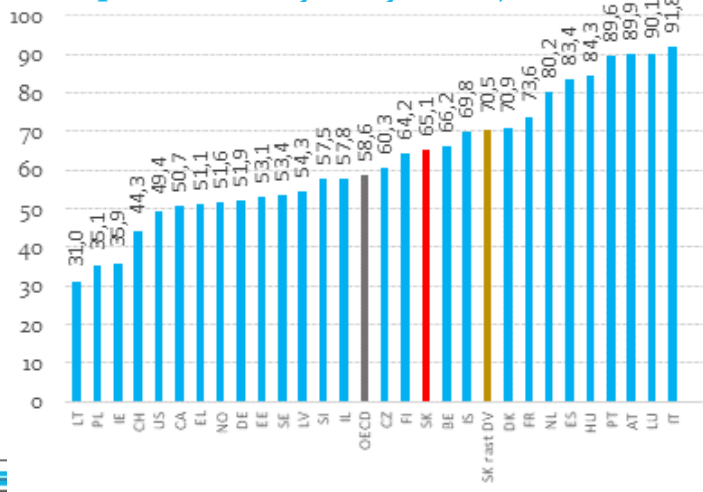
- **Čistá** miera náhrady - podiel priznaného dôchodku na poslednej čistej mzde (u nás sú dôchodky nezdaňované, vo väčšine krajín sveta sú naopak zdaňované)
- Slovensko o cca 42 rokov mierne nad úrovňou priemeru krajín EÚ pre človeka s priemernou mzdou a neprerušenou kariérou
- Voči OECD priemeru, **SK dôchodky sú o 13,5% „vyššie“ ako SK platy** (voči EÚ o 5% vyššie)

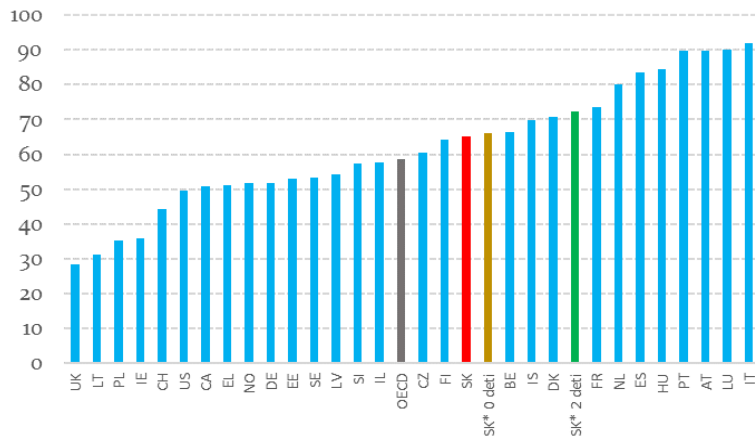
Prognózovaná výška dôchodkov (voči platom) mierne nadpriemerná podľa OECD

- Ak by bol zavedený len dôchodkový automat, čistá miera náhrady by ešte stúpala. Dôchodky vyššie ako platy o 20,3% (vs. OECD priemer) – ľavý graf
- Ak by bolo zároveň krátené ADH tempom 0,95 (návrh Min. práce), čistá miera náhrady by sa zvýšila len limitovane (navýšenie je tak spôsobené rodičovským dôchodkom) – pravý graf

Zmena čistej náhrady pri zavedení dôchodkového automatu v porovnaní s vybranými krajinami OECD

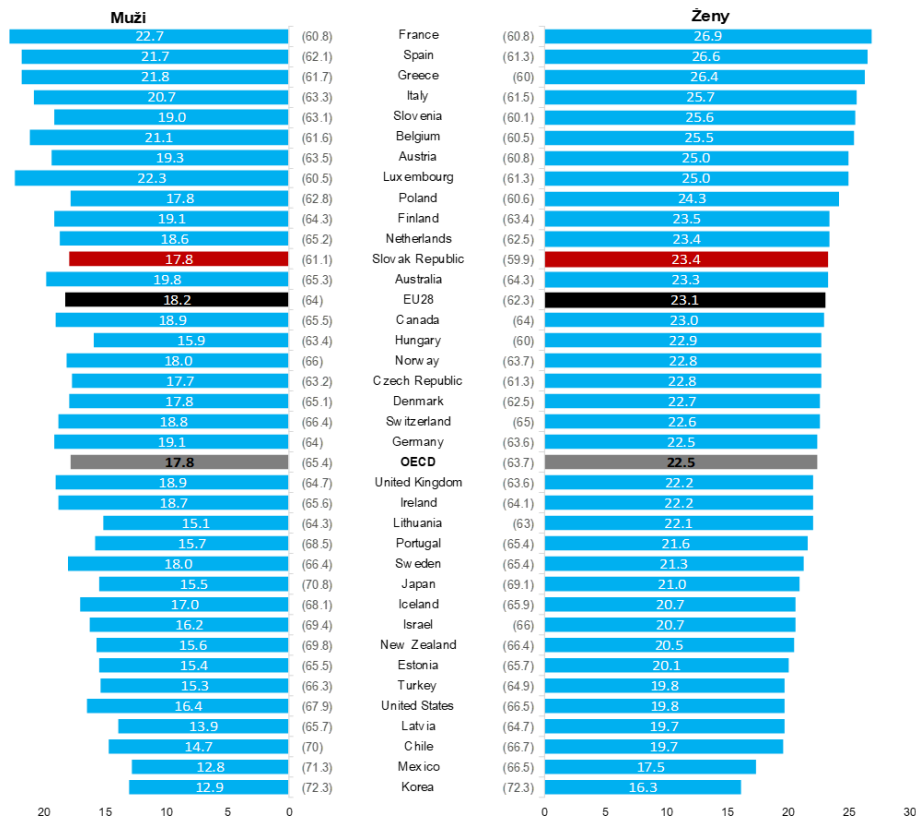

Celkový vplyv návrhu min.práce na čistú mieru náhrady v porovnaní s vybranými krajinami OECD

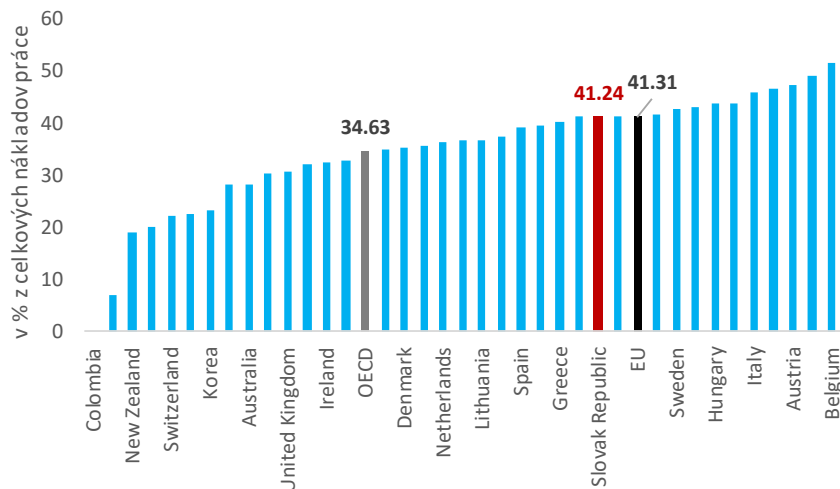
Poznámka: SK (červená) – súčasná legislatíva, SK* (zlatá, zelená) - návrh podľa počtu asigovaných RD. Rodičovský dôchodok počítaný z priemernej mzdy od 2 detí.

Aktuálne obdobie poberania dôchodku je nadpriemerné (u žien)

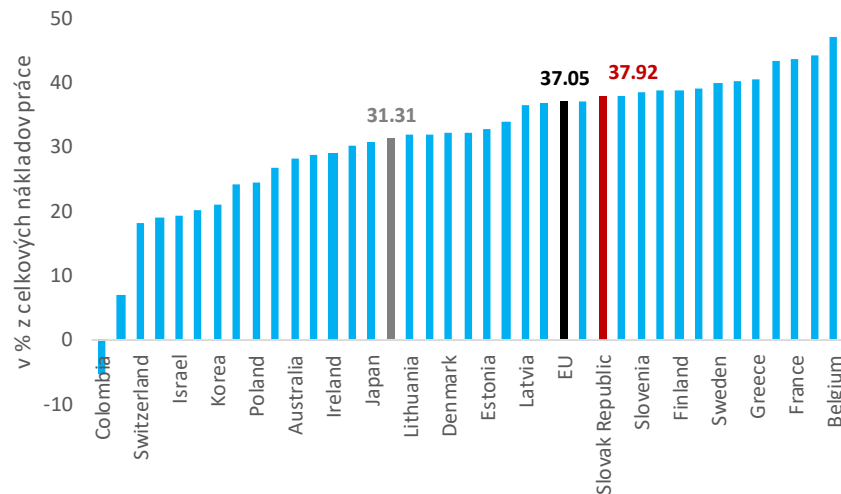

Priestor pre zvýšenie daňovo- odvodového zaťaženia nízky

Daňovo-odvodové zaťaženie,
jednotlivec s priemerným príjmom

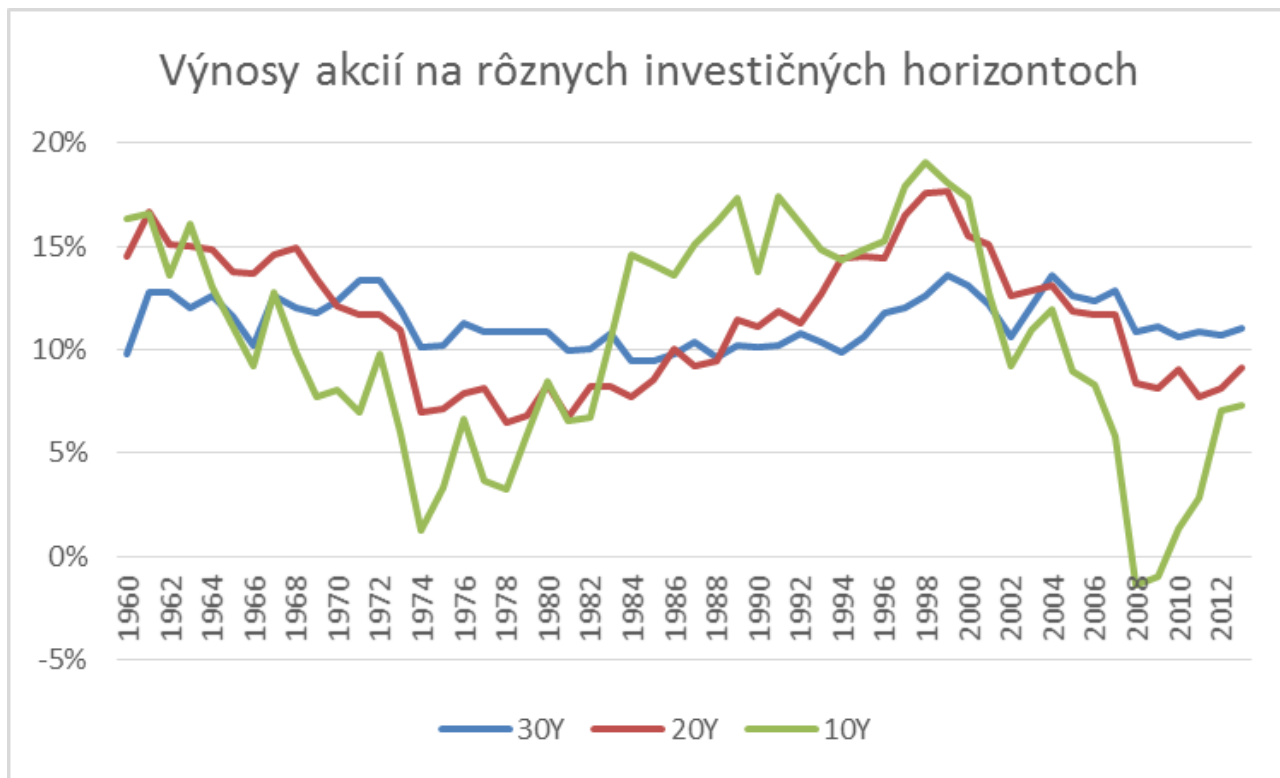

Daňovo-odvodové zaťaženie,
rodina s dvomi deťmi a priemerným príjmom

Druhý a tretí pilier: sporiaci/kapitalizačný

Investície vo svete

jednoduché pravidlo = percento akcií, ktoré má človek držať = 100 - vek

Zdroj: Dow Jones

Základné parametre

Druhý pilier:

- Odvody zamestnávateľ:
- 5% starobné poist.
- Súkromné DSS:
- Výber fondov (od garantovaných až po indexové)
- Poplatky (4 druhy)
- Výpočet dôchodku:
- Anuita z nasporenej sumy
- Programový výber

Tretí pilier:

- Dobrovoľná schéma
- Zamestnávateľ prispieva
- Daňové zvýhodnenie
- Anuita alebo programový výber

Investície v druhom pilieri

- Do 10 mld. EUR
- Takmer 1.5 mil. sporiteľov
- 5 spoločností, najväčší hráči sú Allianz a AXA
- Najviac prostriedkov v dlhopisovom fonde (takmer 80%)
- Menej ako 15% v indexovom globálnom akciovom fonde

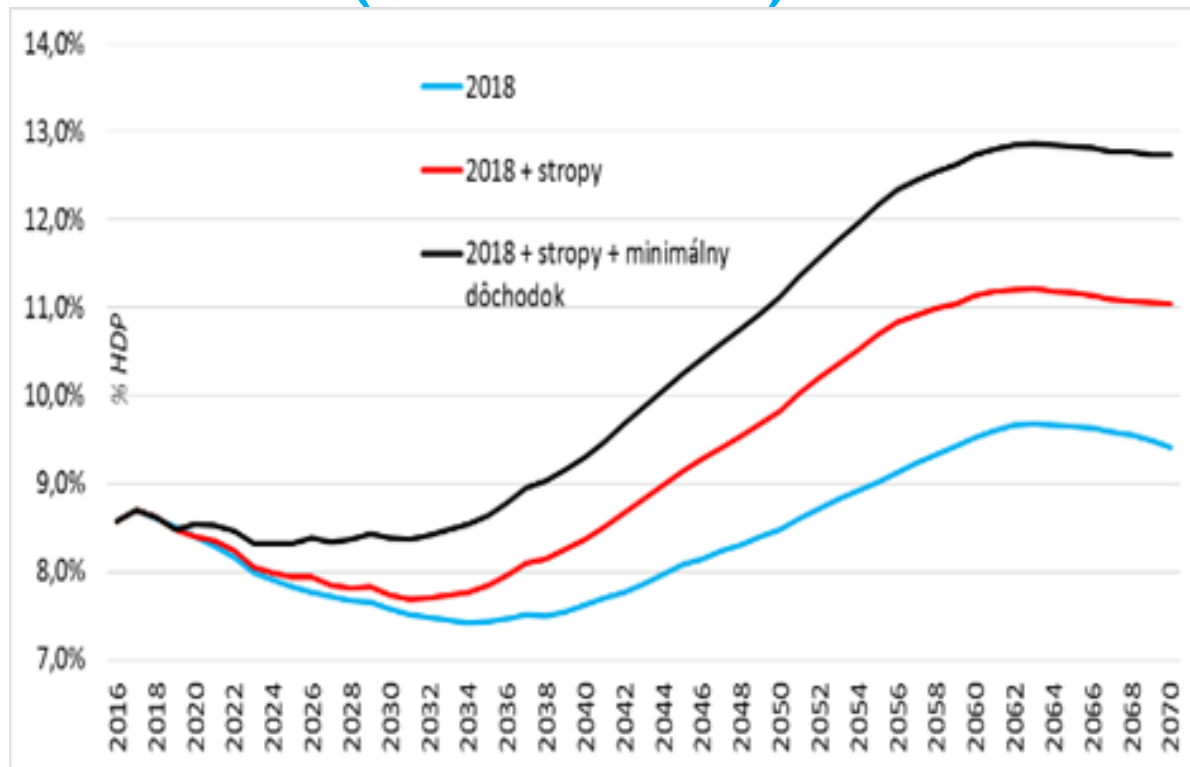
Investície v treťom pilieri

- Približne 2,4 mld. EUR
- 834 tisíc sporiteľov
- Priemerný príspevok 15 eur
- Štyri DDS, najväčšia je NN
- Najviac majetku vo vyváženom fonde (cca.70%)

Deforma prvého piliera 2019-zač. 2020

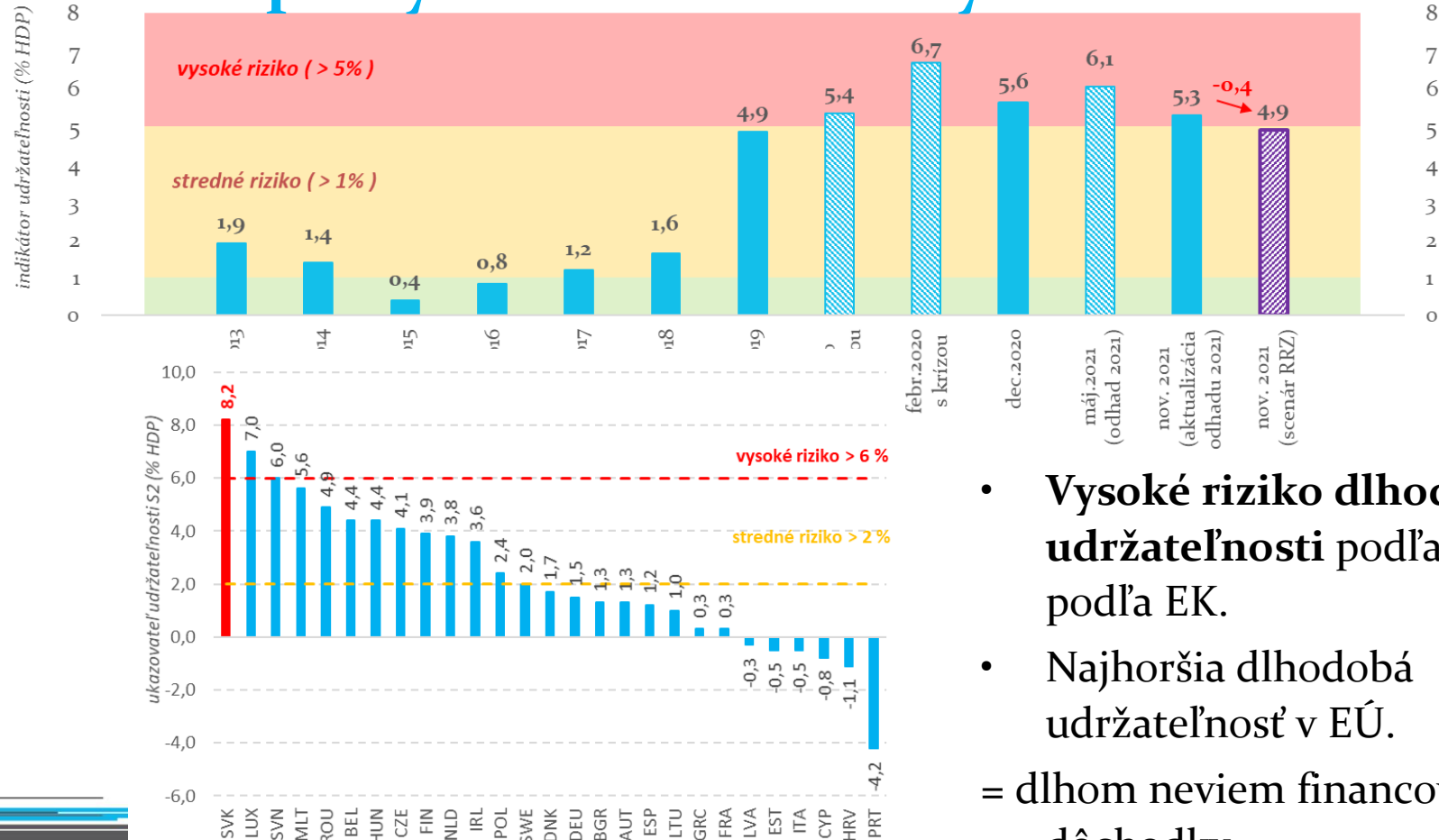
- Strop pre vek odchodu do dôchodku
- Keď nemáme na vyplatenie 12 dôchodkov, ponúkneme 13.dôchodok
- Príliš štedrá (platová) valorizácia minimálnych dôchodkov spôsobila, že minimálne dôchodky by časom poberala väčšina dôchodcov

Výdavky prvého piliera (% z HDP)

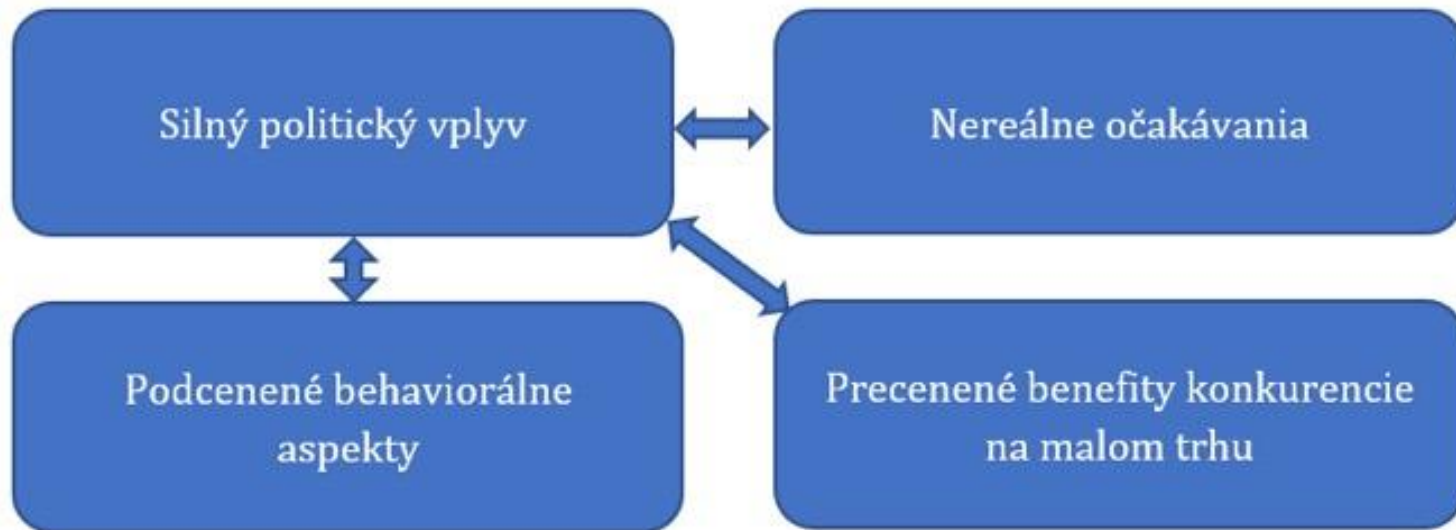
Zdroj: Rozpočet 2.0

Potreba opravy dôchodkového systému naliehavá

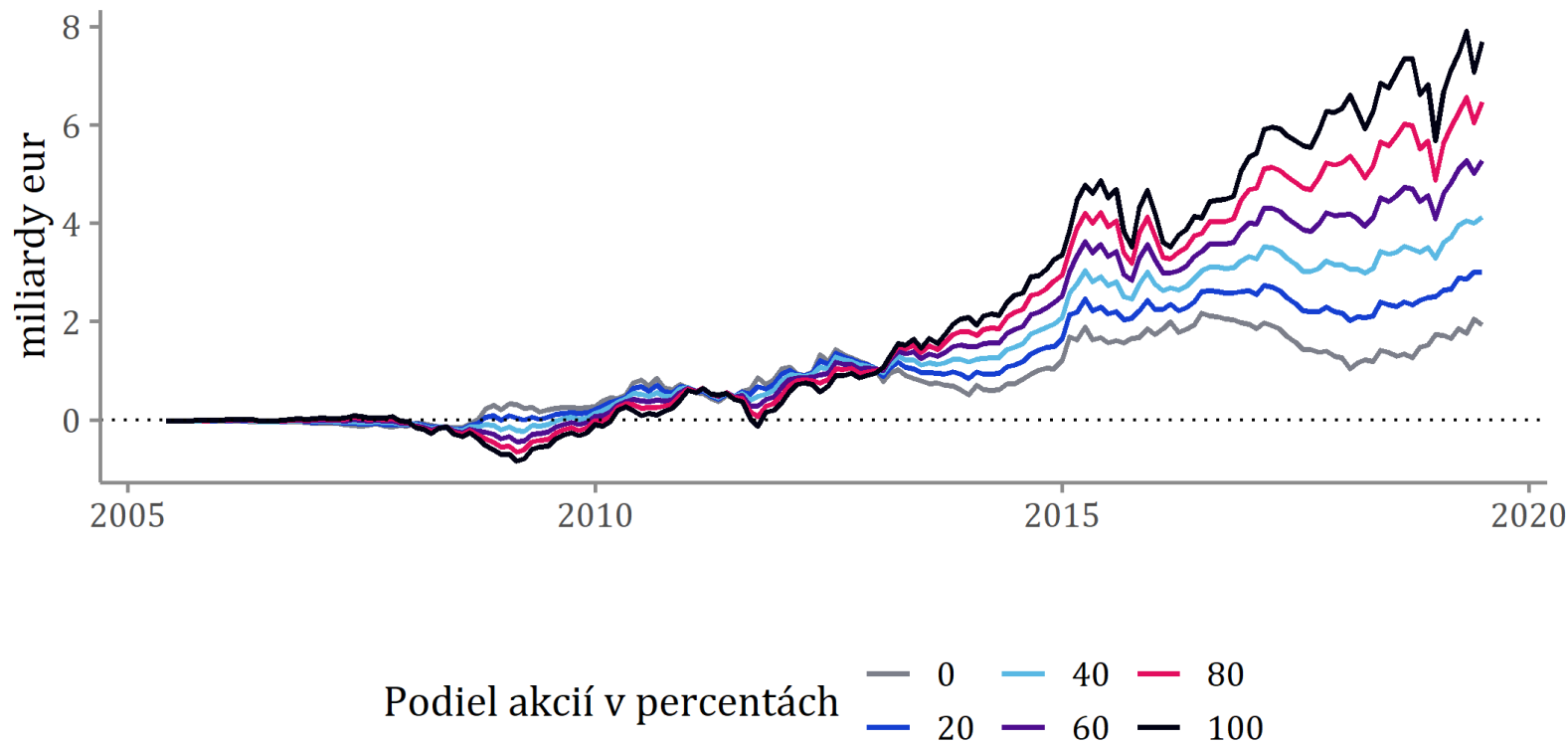
- **Vysoké riziko dlhodobej udržateľnosti podľa RRZ aj podľa EK.**
 - **Najhoršia dlhodobá udržateľnosť v EÚ.**
- = dlhom neviem financovať dôchodky**

15 rokov deformovania druhého piliera

Zdroj: Ódor a Povala, 2020

Ušlé výnosy v druhom pilieri

Zdroj: Ódor a Povala, 2020

Reforma druhého piliera

- Pevné miesto pre druhý pilier – ústavná garancia veľkosti
- Adekvátne výnosy aj pri pasivite
- Princíp dlhodobého a dobre diverzifikovaného investovania
- Automatická zmena investičných stratégií –life cycling
- Základné nastavenia v prospech sporiteľov: automatický vstup s možnosťou výstupu, lacné pasívne fondy
- Benchmark pre investície a poplatky
- Doživotné zabezpečenie

Navrhované riešenie podľa RRZ

Filozofia navrhovaných zmien

Automat odstraňuje opakovanú potrebu nastavovania a predstavuje čo najmenšiu bolesť (keďže postupné malé zmeny) = naviazanie dôchodkového veku + postupné znižovanie miery náhrady

Budúcnosť nepoznáme, preto automatická reakcia

Ľudia aj politici majú veľmi radi status quo, preto default musí byť zmena, ideálne ukotvená v ústavnom zákone

Ukotviť finančnú stabilitu ústavným zákonom

- Dlhodobá udržateľnosť verejných financií Slovenska sa nachádza v pásme vysokého rizika a je najhoršia v EÚ.
- Pod tento stav sa výraznou mierou podpísali aj legislatívne zmeny v dôchodkovom systéme v roku 2019 a začiatkom roku 2020. Tieto výrazne zhoršili dlhodobú prognózu verejných financií (**o 2,5% HDP ročne na 50-ročnom horizonte**) a ohrozili tak schopnosť dôchodkového systému splniť záväzky voči budúcim generáciám dôchodcov.
- **Splnenie záväzku vlády z Plánu obnovy nestačí pre návrat do roku 2018 – je to len polovičné zlepšenie**

Ústavný zákon - cieľ

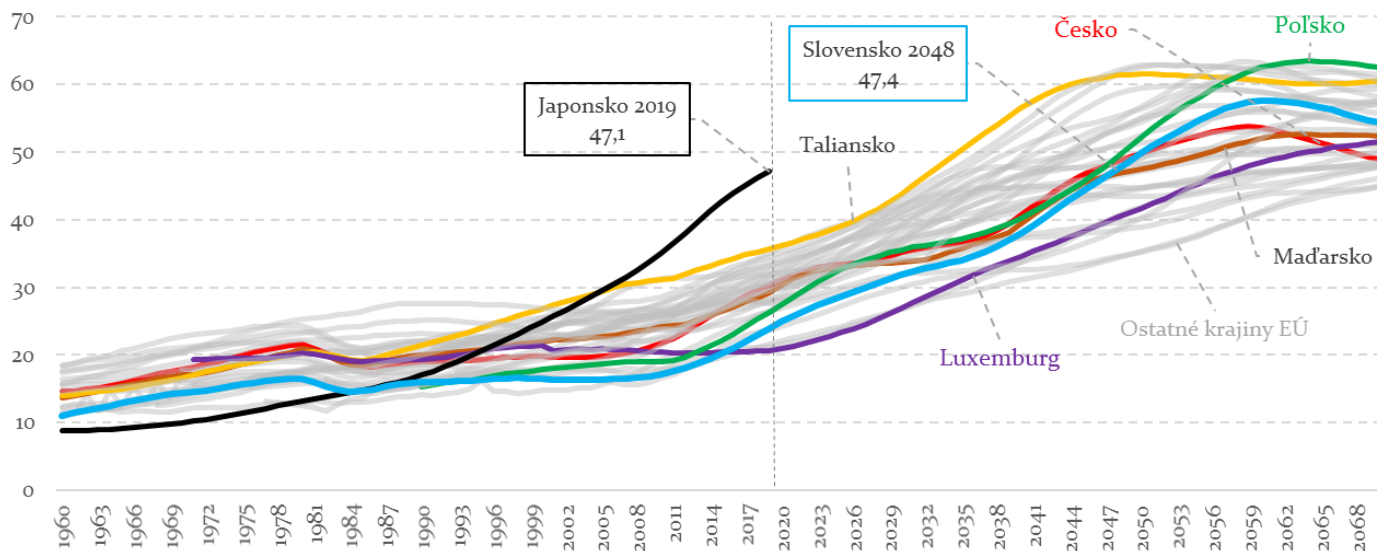
- Ukotviť **základné princípy** a **mantinely** **fungovania dôchodkového systému** reagujúce najmä na negatívne skúsenosti s častými, protichodnými a nesystémovými zmenami v minulosti, využiť pritom najlepšiu medzinárodnú prax.
- **Ochrániť schopnosť štátu vyplácať sľúbené dôchodky v budúcnosti**

Prečo treba ústavný zákon (1)

- **Neudržateľný prvý pilier (pomer 65+/15-64):**

prvý pilier

- **Demografia:** veková štruktúra populácie bude do 30 rokov rovnaká ako japonská dnes.
- **Výrazný tlak na verejné financie** najmä cez dôchodkový systém, ale aj zdravotnú starostlivosť a dlhodobú starostlivosť.

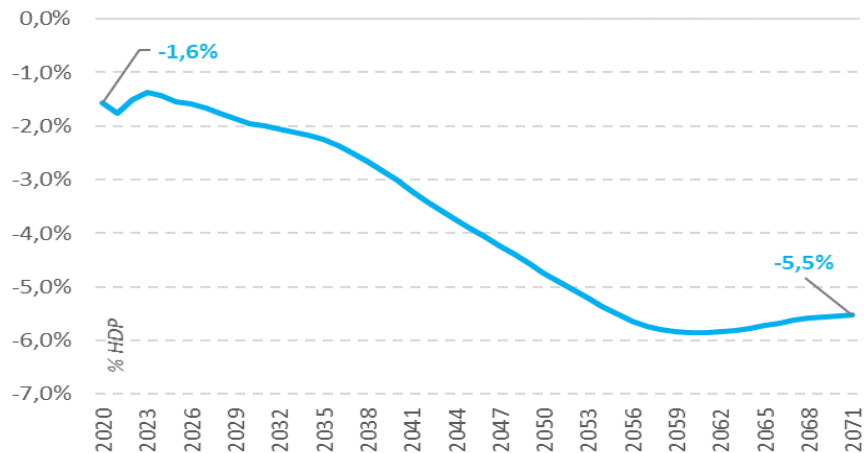
Prečo treba ústavný zákon (2)

prvý pilier

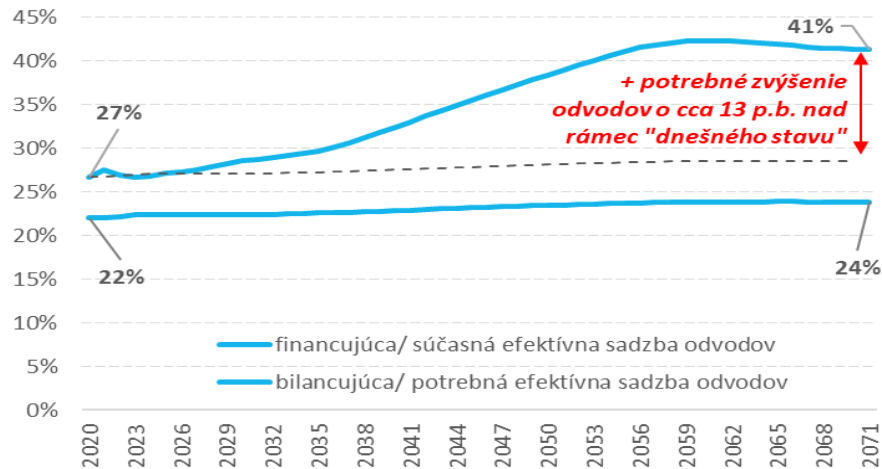
- **Neudržateľný prvý pilier:**

- Súčasné nastavenie dôchodkového systému bude výrazne prehĺbovať deficit a zhoršuje udržateľnosť verejných financií,
- Otázka, z čoho financovať takto nastavené budúce dôchodky. Potrebné zvýšenie sadzieb odvodov o približne 13 percentuálnych bodov pre zachovanie „dnešného deficitu“.

Saldo priebežného dôchodkového systému (% HDP)

Efektívne sadzby odvodov v priebežnom dôchodkovom systéme (% HDP)

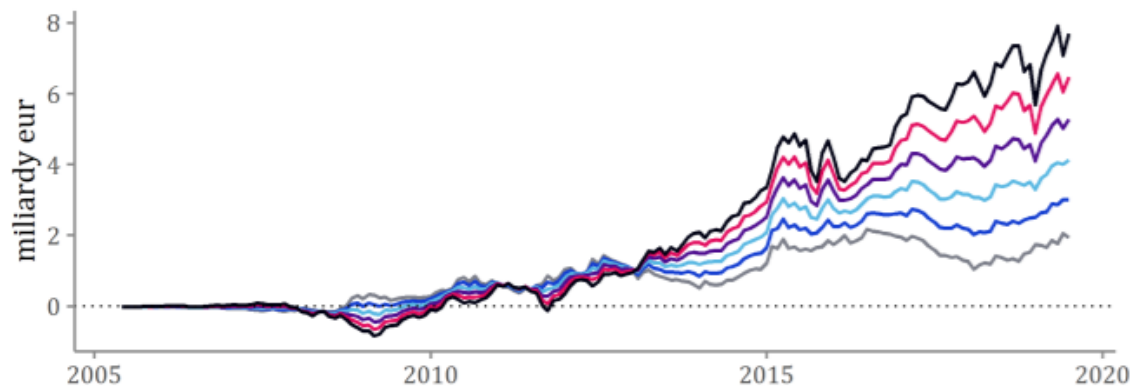

Prečo treba ústavný zákon (3)

druhý pilier

- **Nedostatočne funkčný druhý pilier:**

- Už dnes výrazne straty vo výške vygenerovaných úspor v dôsledku politických zásahov v kombinácii s nezáujmom ľudí.
- Výška dôchodkov zaostane za potenciálom ak nedôjde ku zmene
- Dodatočné riziko pre verejné financie z dotovania najnižších dôchodkov

Podiel akcií v percentách

— 0	— 40	— 80
— 20	— 60	— 100

Ódor L., Povala P., Sporiteľ na prvom mieste 2019

Ústavné princípy: spoločné pre oba piliere

- **Informačná povinnosť štátu (nie právo občana):** Soc.poist. aktívne každoročne informuje každého občana o jeho aktuálnych a predpokladaných budúcich dôchodkových právach zo všetkých pilierov.
- **Doložky vplyvov na rozpočet** povinne pre dlhodobý horizont vrátane vplyvu na udržateľnosť, a to aj pre doplňujúce a pozmeňujúce návrhy.
- **Nezávislé hodnotenie** dôchodkového systému
 - Povinnosť RRZ pravidelne publikovať **správu o stave dôchodkového systému** (Pension Report)
 - RRZ ako povinný pripomienkujúci subjekt pre penzijný systém (aj pri pozmeňovacích) s **možnosťou vystúpenia v parlamente pred hlasovaním**
- **Princíp univerzality:** zamedzenie vzniku nových špeciálnych dôchodkových systémov nad rámec už existujúcich.

Ústavné princípy: prvý pilier (1)

Dôchodkový vek naviazaný na strednú dĺžku života

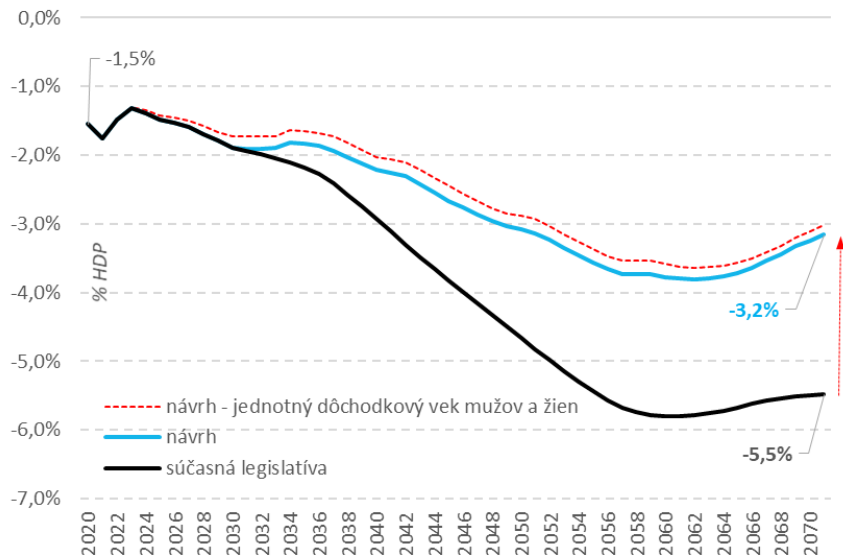
- **Automatická, každoročná úprava dôchodkového veku**
- Jednotný pre mužov a ženy
- **Zohľadňuje** sa vývoj strednej dĺžky života
 - Možný systematický pomalší rast dodatočných rokov v zdraví (súčasný údaje hovoria že približne 75%)
 - **Potreba definovať minimum** na úrovni cca 75%

Ústavné princípy: prvý pilier (2)

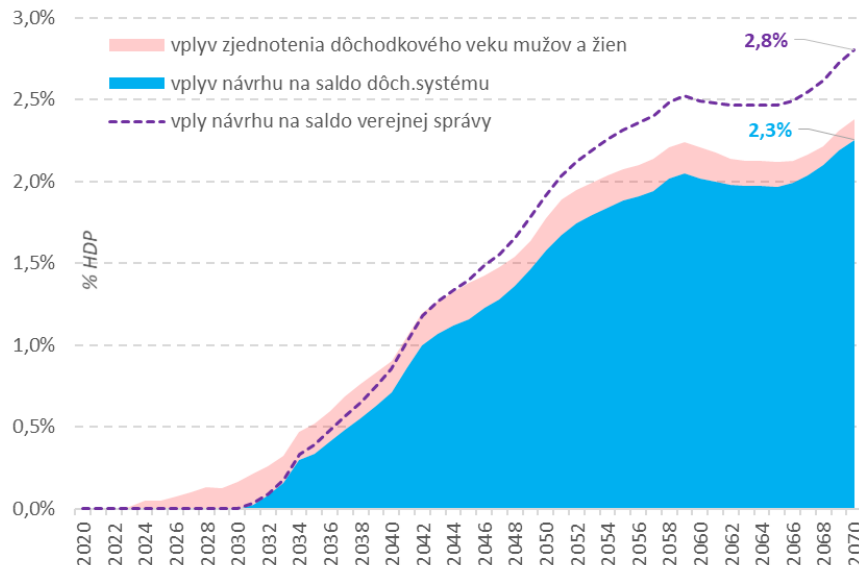
Aj predčasný dôchodkový vek naviazaný na strednú dĺžku života

- Nevyhnutné z pohľadu dlhodobej udržateľnosti verejných financií – najvýznamnejšie opatrenie

Saldo priebežného dôchodkového systému (% HDP)
- naviazania DV na 100% vývoja strednej dĺžky
života v starobe

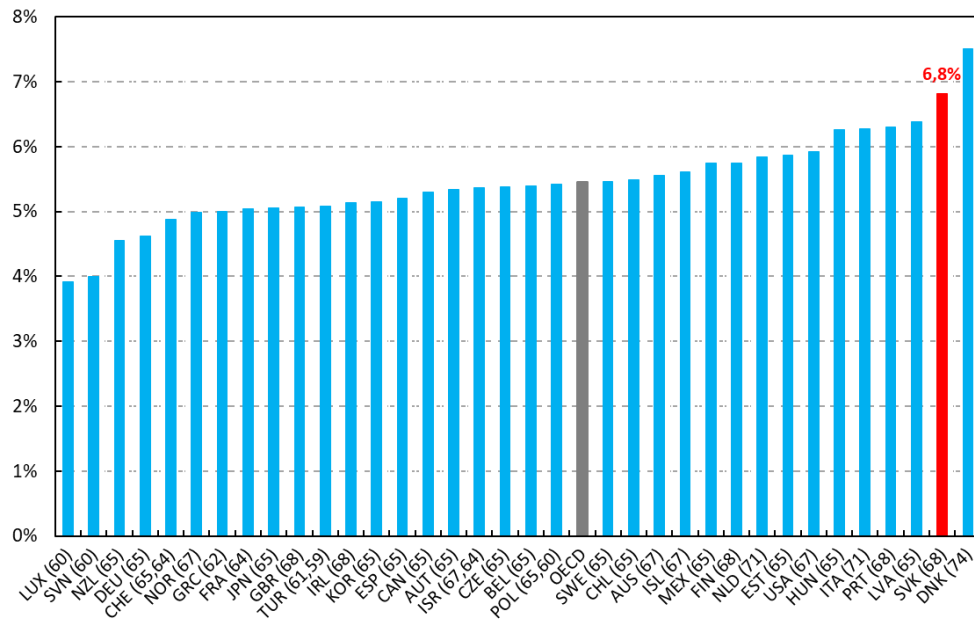
Pozitívny vplyv naviazania DV na 100% vývoja
strednej dĺžky života v starobe (% HDP)

Ústavné princípy: prvý pilier (3)

Ukotvenie princípu aktuárnej neutrality

- Týka sa najmä **predčasných dôchodkov** – ak sa človek rozhodne odísť do dôchodku pre dovŕšením dôchodkového veku, musí byť jeho mesačná výška dôchodku **spravodlivo krátená**.
Aktuárne neutrálne krátenie / zvyšovanie dôchodkov pred/ po dovŕšení dôchodkového veku
- **Dnešné krátenie 0,5% za každých začatých 30 dní (efektívne 6,1% ročne) je podľa OECD blízko aktuárnej neutrality.** Aktuárnu neutralitu (krátenie) by mala kvantifikovať nezávislá inštitúcia.

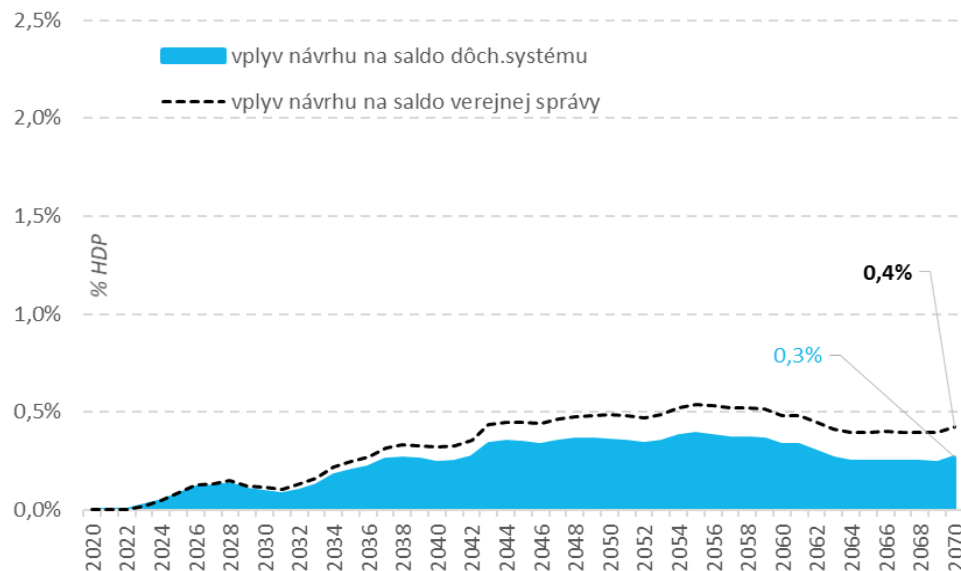

Ústavné princípy: prvý pilier (4)

Ukotvenie princípu aktuárnej neutrality

- **Potrebné ukotviť ústavne lebo uvoľňovaním podmienok nároku na predčasný dôchodok sa oslabuje naviazanie dôchodkového veku na strednú dĺžku života.**
- **Potrebné zakotviť aj minimálnu výšku predčasného dôchodku tak, aby človek rýchlo nespadol do minimálneho dôchodku alebo na dávku v hmotnej núdzi ak odíde predčasne.**

Negatívny vplyv výrazného uvoľnenia podmienok predčasného dôchodku (40 rokov, fixne, % HDP)

Ústavné princípy: prvý pilier (5)

- **Zadefinovanie existencie automatických korekčných mechanizmov** ak dlhodobá je udržateľnosť verejných financií ohrozená dôchodkovým systémom:
 - ex-ante reakcia na problémy, nie keď sa finančné riziká materializujú
 - 2 hlavné možnosti: **prenastavenie miery náhrady novopriznaných dôchodkov (ADH)**, **nevalorizovanie dôchodkov**
 - Napr. ADH postupne nastavené na priemer OECD čistej miery náhrady (napr. avizované tempo $0,95 \times$ priemerná mzda nezníži čistú mieru náhrady pod priemer OECD v 50 ročnom horizonte)
- **Zásluhovosť**: garancia toho, že v určitej miere je vždy prítomná zásluhovosť (lineárny vzťah medzi výškou príjmu a výškou dôchodku), aby odvod $\neq$ daň

RADA PRE ROZPOČTOVÚ
ZODPOVEDNOSŤ

Kancelária Rady pre
rozpočtovú zodpovednosť

Imricha Karvaša 1
Bratislava 1
813 25
Slovakia

www.rrz.sk